NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2020

SEPEDI LELEME LA GAE: LEPHEPHE I
SEPEDI HOME LANGUAGE: PAPER I

MARKING GUIDELINES

Nako: diiri tše 3 100 meputso

These marking guidelines are prepared for use by examiners and sub-examiners, all of whom are required to attend a standardisation meeting to ensure that the guidelines are consistently interpreted and applied in the marking of candidates' scripts.

The IEB will not enter into any discussions or correspondence about any marking guidelines. It is acknowledged that there may be different views about some matters of emphasis or detail in the guidelines. It is also recognised that, without the benefit of attendance at a standardisation meeting, there may be different interpretations of the application of the marking guidelines.

IEB Copyright © 2020

KAROLO YA A TEKATLHALOGANYO

POTŠIŠO YA 1

1.1 O šupa gore ke bothata bjo bogolo. / E hlokiša batho khutšo. (1)

1.2 Phetogo ya klaemete ke ge palogare ya thempheretšha ya lefase e golela godimo ka lebelo leo le sego la swanela. (1)

1.3 Gore ba kgone go efoga dikotsi / Gore ba kgone go le hlokomela. (1)

1.4 Barutwana ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:

- Ke ntlha, ESKOM e hlotla mohlagase wo montši wa naga ka mohlagase ebile e agile methopo ye mebedi ye meswa ya mohlagase meopong ya malahla ya Medupi go la Lephalale le Kusile go la Witbank.
- Ka kgwedi ya Manthole ngwageng wa 2019 badudi ba naga ya rena ba ile ba itemogela kgaotšo ya mohlagase diiri tše ditelele gomme ESKOM ya hlaloša gore malahla a be a kolobile a sa kgone go swa. (2)

1.5 Barutwana ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:

- Afrika Borwa e hlabelwa ke letšatši gabotse le gona lebaka le letelele, mmušo o ka hlotla mohlagase ka mahlasedi a letšatši le go tsenyetša batho di '*solar panels*'.
- Mmušo o ka aga matamo a magolo gomme wa šomiša meetse ka matamong ao go hlotla mohlagase.
- Mmušo o ka šomiša moya wo o fokago / phefo ye e fokago (Wind Power). (2)

[Tše pedi fela]

1.6 Dinamelwa di šomiša petrole le dioli tšeo di ntšhago khapontaoksaete yeo e šilafatšago moya. (1)

1.7 Barutwana ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:

- Batho ba ka šomiša dinamelwa tša bohle tša go swana le dipese le ditimela tšeo di nametšago batho ba bantši go fokotša difatanaga mebileng.
- Borakgwebo ba ka tšweletša difatanaga tšeo di šomago ka dipetri tšeo di tšhatšhišwago ka mahlasedi a letšatši gomme di sa ntšhe muši.

Batho ba ka hlohleletšwa go sepela ka maoto ge ba eya mafelong a kgauswi. [Tše pedi fela] (2)

1.8
- Nageng ya Afrika-Borwa go nele pula ya medupi yeo e nelego matšatši a senyane e sa khule, gomme gwa ba merwalela ya meetse yeo e tlogetšego batho ba se na madulo mola ba bangwe ba hlokofetše.
- Nageng ya Australia go bile le mollo wa hlaga woo o tšerego lebaka la matšatši a 79 woo o fišitšego diphoofolo le dintlo. (2)

IEB Copyright © 2020

1.9 Barutwana ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:

- Mmušo o ile wa swanelwa ke go loga maano a nakwana a go fa batho ba lobilego madulo.
- Mmušo o ile wa swanelwa ke go lliša batho bao ba hlokofaletšwego gore ba kgone go boloka magagabobona.
- Badudi ba lahlegetšwe ke tshepo go mmušo ka ge o dirile ditshepišo tšeo o sego wa di phethagatša.
- Ekonomi ya naga e ile ya wa ka ge merwalela ya meetse e tsene ka gare ga dikgwebo tše dingwe gomme di tšere nako di palelwa ke go šoma. [Tše pedi fela] (2)

1.10 Dipula tše di fapana ka gore

- Matlakadibe – Ke pula ya go na ka magadima le madimo gomme e senya.
- Medupi – Ke pula ya go na matšatši e sa khule. E na gabosele. (2)

1.11 Barutwana ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:

- Bolwetši bja '*TB'*.
- Bolwetši bja '*Asthma*'. (2)

1.12 Batho ba go itlhakela, bao bogobe e lego sejo sa bona sa ka mehla, ke bona bao komelelo e ba bintšhago ka leoto le tee. (1)

1.13 E dira gore lefase le ke nelwe ke dipula tša go se tlwaelege le gore tekanyetšo ya meetse ka mawatleng e hlatloge e katološe mabopo gomme batho ba tlo hloka madulo. (1)

1.14

- Go swanetše go engwe ka maoto gore go hwetšwe ditharollo tša go lwantšha tšhilafatšo ya lefase e sa le lehono go efoga phetogo ya klaemete.
- Ga se ra swanela go senya nako, go sego bjalo re tlo palelwa ke go rarollo bothata bjo. (2)

1.15 Barutwana ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:

- Ee, ke maikarabelo a batho ka moka go tlogela go lahla ditlakala mo gohle, ka ge di šilafatša naga le moya.
- Setšhaba se swanetše go tlogela go fiša dilo mo mebileng ge ba ipelaetša ka dikabo tša ditirelo tša mmušo ka ge ba šilafatša moya.
- Setšhaba se swanetše go hlokomela tlhago.
- Batho ba ithute go risaekela ditšweletšwa tšeo ba di šomišago.
- Borakgwebo le beng ba difeme ba loge maano a go dira ditšweletšwa ntle le go šilafatša moya.
- Mmušo o abe ditirelo tša maemo a makaone a dinamelwa gore ba hlohleletše batho gore ba se sepele ka difatanaga tša bona.
- Mmušo o loge maano a go aba mohlagase ntle le šilafatšo ya moya.

[Tše pedi fela] (2)

1.16 Mongwadi o ba laetše gore ba eme ka maoto ka lona letšatši leo. (1)

25 meputso

IEB Copyright © 2020

KAROLO YA B KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

Mokgwa wa go swaya kakaretšo:
Kabo ya meputso:
D = Dintlha
P = Polelo
M = Mantšu
D = Dintlha tše šupa (7) tše di tšweleditšwego = meputso ye šupa. (7)
P = Polelo = (3)
Palomoka ya meputso: **(10)**

Kabo ya meputso ya polelo:
- Moputso o 1 o abelwa dintlha tše 1–3.
- Meputso ye 2 e abelwa dintlha tše 4–5.
- Meputso ye 3 e abelwa dintlha tše 6–7.

Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a ngwalolotše dintlha:
- **0** ge a ngwalolotše dintlha tše 6–7.
- Moputso o 1 ge a ngwalolotše dintlha tše 1–5.

ELA HLOKO:

Palo ya mantšu:
- Baswai ba swanetše go kgonthišiša palo ya mantšu ao a ngwadilwego.
- Molekwa ga se a swanela go fokoletšwa meputso ge a sa laetša palo ya mantšu goba ge a sa bala mantšu gabotse.
- Ge palo ya mantšu e feta ao a nyakegago, bala a mahlano ka morago ga ao a nyakegago gomme o hlokomologe ao a šetšego.

Mohlala wa karabo:
Bakgathatema ba bohlokwa thutong ke motswadi, morutiši le morutwana. Motswadi o hlohleletša morutwana go ba le maikemišetšo bophelong bja gagwe. Motswadi o na le maikarabelo a go fa ngwana thekgo ya maleba. Morutwana o na le maikarabelo a go obamela melao ka moka ya sekolo. Morutwana o na le maikarabelo a go efoga tšohle tše mpe tšeo di ka mo šitišago go ithuta. Maikarabelo a morutiši ke go hlompha seriti le ditokelo tša barutwana. Maikarabelo a morutiši ke go dira mošomo wa gagwe ka tshwanelo.

10 meputso

IEB Copyright © 2020

KAROLO YA C THETO

POTŠIŠO YA 3 SERETO SEO SE SA BONWAGO

3.1 Phane (Papadišantšu): O nnyamišitše ke sa nyamile nyaminyami (-nya- le –mi-) (2)

3.2 Go loma tsebe. (1)

3.3 Seretwa se tlogetše lapa. Lapa la šala le hlaka / phatlalala. (1)

3.4
- Sereto se na le ditemanatheto tše tharo.
- Tše pedi tša mathomo di na le methalotheto ye mehlano mola temanatheto ya mafelelo e na le ye mene.
- Botelele bja methalotheto bo nyakile go lekana ge e se fela mothalotheto wa 2 – ke o mo kopana. (Tše pedi fela) (2)

3.5 Sereti se lemoša babadi gore ge ba gahlane le mathata ba a amogele.

- Ga go bonolo go lebala motho yo le phetšego mmogo ge a hlokofetše.
- Ba bangwe ba hwetšwe, ba bangwe ba hladilwe, ba bangwe ba thutšwe ke dikoloi eupša ga go bonolo go amogela tšeo ka moka.

[Ntlha E TEE fela] (2)

3.6 Balekwa ba tla fa maikutlo a go fapana. Mohlala:

- Maikutlo a manyami:
- Sereti se nyamišitšwe ke ge seretwa se mo tlogetše a sa nagana. (2)

[10]

IEB Copyright © 2020

POTŠIŠO YA 4 DIRETO TŠEO DI BONWEGO

4.1 4.1.1 Botse wa ka! (1)

4.1.2 Ka itebala/ka batamela. (1)

4.1.3
- Sereti se se bolela ka moo se ikwago ka gona ge se bona motho yo se mo ratago.
- Se kwa mmele wa sona o hlakahlakana ka lebaka la lerato. (2)

4.1.4
- Leekiši ke lentšu leo le ekišago tiragalo ye e rileng.
- Mohola wa leekiši mo temanathetong ya 2 ke go tšweletša go homola fao go tlišwago ke maikutlo a lerato. (2)

4.1.5 Morumokwano o gatelela dikgopolo tša temanatheto ya 5.

- O tlemaganya methalotheto ya 28 go fihla go 31.
- O tšweletša morethetho le mošito ka gare ga theto. (E tee fela) (2)

4.1.6
- Maikutlo a lethabo.
- Lethabo le tlišwa ke ka mokgwa wo baratani ba ratanago ka gona. (2)

4. 2 4.2.1 Sereto se ke sonete (ya Seisemane). (1)

- Se bopilwe ka methalotheto ye lesomenne.
- Methalotheto ye lesomepedi ya mathomo moreti o tšweletša seswantšho mola go ye mebedi ya mafelelo a ruma. (2)

4.2.2 **Teori:** Molaetša ke thuto yeo sereti se e fihlišago go batheeletši/ babadi. (1)

Dintlha
Molaetša wa sereto:

- Sereti se lemoša setšhaba ka bohlokwa bja go hlankela Morena Jesu ka pelo le moya.
- Ge motho a beile tshepo ya gagwe go Modimo, o tla ipshina ka dikenywa tša go ba ngwana wa Gagwe. (2)

4.2.3 Go laetša tlhompho go Modimo / lekgokasedirwa e le lešala leo le emetšego Modimo. (1)

4.2.4 Na se lebetšwe go wena e seng
Neng ka ntle ga letšatši lela ke se seke?

- Go senya polelo ya moreti/gore mothalotheto o balege ka lebelo/go kgokaganya dikgopolo. (2)

4.2.5 Moya wa sedumedi/lethabo/wa go tumiša. (1)
[20]

30 meputso

KAROLO YA D THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO

POTŠIŠO YA 5

5.1 5.1.1 Bošegogare (1)

5.1.2
- Dithuthuthu
- Le hlamilwe ka modumo wa thu!thu!thu! (2)

5.1.3 Barutwana ba tla fa mafoko a go fapana. Mohlala:

- Šetše.
- Mokgadi o šetše le koko. (2)

5.1.4 (a) Le šomišitšwe go hlaola etšwe e se lehlaodi.

(b) Ke leamanyirui. (2)

5.1.5 Mothofatšo / Toropo e mothofaditšwe, e filwe dika tša motho. (1)

5.2 5.2.1 A emetše gore go tsenywe dilo tše di risaekelwago ka metomong yeo / go mpshafatšwa gore di šomišwe gape / go risaekela. (1)

5.2.2 E lebišitšwe go batho bao ba nyakago go itirela tšhelete ka bobona / go itšhomela / batho ba ba nyakago go boloka tikologo e hlwekile. (1)

5.2.3 E šušumetša motho gore a nyake mokgwa wa go itirela tšhelete a sa šomele motho yo mongwe. (1)

5.2.4
- A re utollela gore ba thabetše go dira seo ba se dirago.
- Ka moka ga bona ba a myemyela. (2)

5.2.5 Di thekga molaetša wa gore motho a ithaope go iša dilo tše di risaekelwago go bona gomme bona ba tlo tla ba itšeela tšona ge o ba ngwaletše goba o ba leleditše mogala. / Di thekga molaetša wa gore ge motho a nyaka go ipulela kgwebo, a ka humana tshedimošo ka tsela ya mohuta mang. / Molaetša wa gore ke kgwebo ye e lego molaong gobane e tšweletša dintlha tša moo ba humanwago gona. (2)

5.2.6 Ee, batho ba ka kgona go itirela tšhelete / Ba ka kgona le go hlwekiša tikologo yeo ba phelago go yona / Ba ka kgona go hlola mešomo / Ba ka kgona go fokotša malwetši ka go boloka tikologo e hlwekile. (1)

5.3 5.3.1 A Lethabo la batswadi la ge morwa a tšweletše dithutong. (1)

5.3.2 Monareng. (1)

5.3.3 Barutwana ba tla ngwala mafoko a go fapana. Mohlala:

(a) Re tla bonana gosasa.

(b) Ga ke na le taba le bona. (2)

IEB Copyright © 2020

5.3.4
- Pudula ya seswantšho sa monagano / seswantšho sa bjoko.
- Go laetša gore motho yo ga a bolele mantšu ao a naganago. (2)

5.3.5 O thabetše gore le yena ke ngwana wa gagwe. (1)

5.3.6 Barutwana ba tla ngwala mafoko a go fapana. Mohlala:

- ba gago.
- Batswadi ba gago ba go thabetše. (2)

[25]

POTŠIŠO YA 6

- rile
- “
- **B**atswadi
- n**tlh**omogeleng
- bola**w**a
- e bolail**we**
- di**ph**apano
- le lengwe
- le lengwe
- ”

[10]

35 meputso

Palomoka: 100 meputso

IEB Copyright © 2020